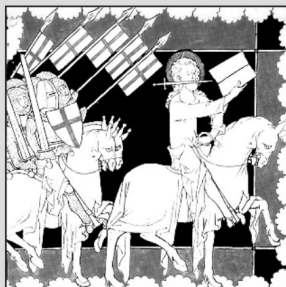
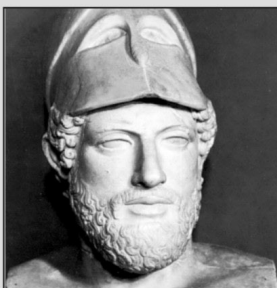
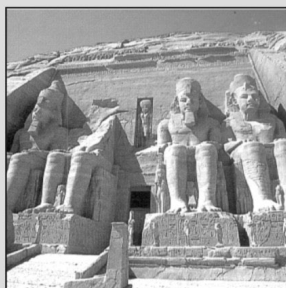

KLIÓ 2025/4

TÖRTÉNELMI SZEMLÉZŐ FOLYÓIRAT

A tartalomról:

A Francia Idegenlégió önkéntesei
A legrégebbi híd Italiában
Oroszország
feltérképezése

A történettudomány külföldi eredményei magyarul

Szerkesztőbizottság:

Bárány Attila akadémiai doktor, egyetemi tanár, DE, elnök,
Györkös Attila habil egyetemi docens, DE, *főszerkesztő*;
Reszler Gábor PhD főiskolai tanár, NYE, *főszerkesztő-helyettes*;
dr. Fodor Mihályné ny. főiskolai adjunktus, NYF, DE; Kozári Monika PhD
MTA Doktori Tanács; Madarász Imre CSc habil. egyetemi docens, DE,
és Takács Levente habil egyetemi docens, DE, *szerkesztők*.

Műszaki szerkesztő: Erdélyi Tamás.

A borító Borsi Csaba munkája.

Nyomtatták a Kapitális Nyomdában, Debrecenben.

A szerkesztőség címe: dr. Fodor Mihályné,
Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet
4010 Debrecen, Egyetem tér 1. Telefon: 52-512 900/23 096

Kiadja a KLIÓ Alapítvány.

Kuratórium: Solymosi László akadémikus, professor emeritus, DE, *elnök*;
Barta Róbert habil. egyetemi docens, intézetvezető. DE
és Pete László tanszékvezető egyetemi tanár, DE.

Megjelent

a Magyar Tudományos Akadémia,
Debrecen MJ Város Önkormányzata
és a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Történelmi Intézete
támogatásával.

A washingtoni Library of Congress felvette gyűjtőkörébe a folyóiratot.

A folyóiratot az MTMT indexeli és a REAL archiválja:

<http://real-j.mtak.hu/2048/>

A KLIÓ az interneten is olvasható: <http://www.c3.hu/~klio>
(1992/1-től a 2021/3. számig)

e-mail címek: fodormne88@gmail.com
erdelyi37tamas@gmail.com

A folyóirat megjelenik minden negyedév közepső hónapjában.
Előfizethető a KLIÓ Alapítványnál (4033 Debrecen, Herpay Gábor u. 50.
Adószám: 18792234-1-09). Előfizetési díj egy évre 800 Ft + postaköltség.

ISSN 1216–2965 (nyomtatott)
ISSN 1588-0958 (online)

E számunk szerzői

Bene Krisztián egyetemi docens, PTE Francia Tanszék

Fodor András történelem mesterszakos hallgató, DE

Fodor Mihályné ny. főisk. adjunktus, NyF; a Klió szerkesztője, DE
Történelmi Intézet

Madarász Imre CSc. habil. egyetemi docens. DE Olasz Tanszék

Márton Kornél Péter angol és történelem szakos végzős hallgató, NyE,
Történelem és Filozófia Tanszék

Peterecz Zoltán PhD egyetemi docens, EKE

Sashalmi Endre habil. egyetemi tanár PTE BTK Középkori Történelmi Tanszék

Szoboszlay György PhD főiskolai docens, NyE Történelem és Filozófia Tanszék

Takács Levente habil. egyetemi docens, tanszékvezető, DE Történelmi Intézet

Teleki Béla doktorandusz, PPKE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola

(Rövidítések: DE: Debreceni Egyetem; EKE: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger; NyE: Nyíregyházi Egyetem; NyF: Nyíregyházi Főiskola; PPKE BTK: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar; PTE BTK: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar)

Felhívás

Kérjük szerzőinket, hogy négyévesnél régebbi anyagot ne válasszanak ki ismertetésre! Elvárjuk, hogy a recenziók szerzői mindenkor a szakma erkölcsi normáinak megfelelően dolgozzanak, és írásuk benyújtásával egyúttal vállaljanak felelősséget a hatályos szerzői jogszabályok megtartásáért! Másodközlésre, kérjük, ne küldjenek a KLIÓ-ba ismertetéseket! Várjuk korábbi és újabb szerzők ismertető írásait!

A KLIÓ Alapítvány kuratóriuma és a szerkesztőség

KLIÓ 2025/4.

TARTALOM

Összefoglalások

- Paul W. Werth: Oroszország – a területiség története
(*Sashalmi Endre*) 3
- Jean-Michel Houssin: A Francia Idegenlégió önkénteseinek
toborzása 1831-től napjainkig (*Bene Krisztián*) 11
- Charles A. Coulombe: Az igazi monarchista (*Teleki Béla*) 22
- Jeffrey Kaplan: Apokalipszis, forradalom és terrorizmus:
a szikáriusoktól a modern világ elleni amerikai lázadásig
(*Szoboszlai György*) 38

Korszakról korszakra

- Yvonne Backe Forsberg – Richard Holmgren – Roberto
Crocetti: A legrégebbi híd Itáliában (*Takács Levente*) 48
- Denis J. B. Shaw: Oroszország feltérképezése, leírása 1613
és 1825 között (*Sashalmi Endre*) 52
- Stuart Carroll: Ellenségesség és erőszak Itáliában és német-
földön a kora újkorban (*Fodor Mihályné*) 58
- Thomas E. Ricks: Az első amerikai elnökök és az antik
világ hatásai (*Peterecz Zoltán*) 85
- Tim Lockley: A nyugat-indiai ezredek és az 1812-es
brit–amerikai háború (*Fodor András*) 92
- Giovanni Gentile: Fasizmus és filozófia (*Madarász Imre*) 101
- Luise White: Harc és írás – könyv a rodéziai hadseregről
(*Márton Kornél Péter*) 105

A Francia Idegenlégió önkénteseinek toborzása 1831-től napjainkig¹

A francia haderő vitán felül legismertebb alakulata Franciaország határain kívül a Francia Idegenlégió, amellyel kapcsolatban rendszeresen számos különböző jellegű információ lát napvilágot. Ezek egy része az Idegenlégió hivatalos csatornáin keresztül érkezik annak érdekében, hogy minél kedvezőbb képet adjon az alakulat tevékenységéről, más része pedig különböző sajtótermékek pozitív vagy negatív kicsengésű közleményei formájában jut el a nagyközönséghez. Mindezeket egészítik ki a különböző visszaemlékezések, időnként pedig a tudományos igényű készített szakmunkák, amelyek alul- és felülnézeti képet adnak az egység történetéről, harctéri és békabeli tevékenységéről, a kötelékében szolgálókról és a francia haderőn belül betöltött szerepéről. Tagjainak rendkívül színes nemzetiségi háttéréből kifolyólag ezek a munkák számos nyelven jelennek meg nagyon sok országban, amelyekben ennek alapján sajátos és esetenként meglehetősen eltérő kép alakul ki a francia alakulatról. Ezek hosszú sorát egészíti ki egy különleges kiadvány, amely az Idegenlégió egy korábbi tagjának tollából született, ugyanakkor nem klasszikus visszaemlékezésről van szó, hanem egy olyan tudományos igényű szakmunkáról, amely kisebb részben a szerző saját tapasztalatain, emellett ugyanakkor alapos kutatómunkán alapulva mutatja be az ala-

¹ A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

kulat toborzási tevékenységét és önkénteseit az Idegenlégió 1831-es alapításától a kötet 2024-es megjelenéséig.

Jean-Michel Houssin 1979-ben kezdte meg katonai pályáját sorkatonaként a francia hadsereg kötelékében. Leszereléskor őrmesteri rendfokozattal rendelkezett, majd 1981-ben csatlakozott a Francia Idegenlégióhoz, amelynek számos különböző ezredében teljesített szolgálatot. Mintegy másfél tucat alkalommal vett részt külföldi missziókban, amelynek elismeréseképpen számos kitüntetésben részesült, 2001-ben pedig az altiszti ranglétra csúcsára érve, főtörzsőrmesteri rendfokozatot kapott. 2016 és 2018 között a Légió toborzásért felelős szervezetének állományában tevékenykedett, majd 2019-ben, 38 éves szolgálat után vonult nyugdíjba az alakulat kötelékéből. Kapcsolata ugyanakkor mindmáig megmaradt a Légióval, mivel annak tartalékállományában teljesít szolgálatot napjainkban is, toborzásért felelős referensként. Emellett aktív szerepet vállal a Légió történetének kutatásában. A veterán légiosok szervezetének „légios emlékezetért felelős” megbízottjaként – az alakulat teljes támogatását élvezve, ami lehetővé teszi számára az egyébként nehezen elérhető levéltári anyagokhoz való teljes hozzáférést –, rövidebb lélegzetvételű cikkek mellett, két kötetet is publikált az alakulat toborzási tevékenységéről és önkénteseiről, valamint az egység altisztjeiről. Tudományos kutatóként különösen kiemelkedő vállalkozása volt a 2. légios gyalogezred elesett katonáinak (16 244 fő) azonosítása, két éven keresztül tartó levéltári munkával, amelynek alapján az egység szolgálat közben életét vesztő tagjainak impozáns emlékművet állítottak 2014-ben Nîmes városában.

A nyugállományú légios altiszt legújabb kötete, a Francia Idegenlégió egyik legérzékenyebb és legizgalmasabb területét, az egységben szolgáló önkéntesek toborzásának és kiválasztásának történetét vizsgálja. A 2019-ben megjelent első kiadás bővített változatáról van szó, amely már a legfrissebb

tapasztalatokat is beépíti, így a 2020-as éveket, a COVID-19 járvány által kikényszerített szervezeti alkalmazkodást, valamint az új toborzási stratégiák bevezetését is. A mű külön érdekessége, hogy szerzője nem kívülálló történész, hanem a Légión belső életét, több mint harmincnyolc éven át napi tapasztalatban megismerő altiszt, aki a toborzás és kiválasztás gyakorlati működésének egy részéért is felelt.

Az első fejezet általános áttekintést nyújt az Idegenlégió toborzási tevékenységéről, amelynek során a szerző elsőként bemutatja az alakulat létrehozásához vezető utat, amely a külföldi önkéntesek katonai felhasználásának több évszázados hagyományán alapult. Ezt követően átfogó képet nyújt az egység megalakításáról és napjainkig tartó tevékenységéről, amely ezúttal – a legtöbb szakmunkától eltérően – nem a hadműveletekre fókuszál, hanem a toborzási tevékenységre, amely lehetővé tette a Légión felállítását és közel két évszázados működését. Viszonylagos rövidsége ellenére, ez a rész rendkívül informatív, mivel a téma iránt érdeklődő olvasó számára tömören, ugyanakkor minden fontosabb részletre kitérve bemutatja az alakulat katonai szerepvállalásának érdemi részeit, valamint áttekinti azt az általában homályban maradó toborzási és kiválasztási tevékenységet, amelyről ez idáig csupán kevés információ állt rendelkezésre, még a kutatók számára is. Ennek fő oka, hogy erre a háttér munkára eddig kevés figyelmet fordítottak az alakulattal foglalkozó történészek, így most első alkalommal nyílt rá lehetőség, hogy egy ennyire elmélyült kutatás eredményeit közreadják. A fejezet – és az egész kötet – egyik érdeme, hogy az általános áttekintéseket kisebb leírások egészítik ki, amelyek egy-egy személy vagy kisebb csoport légións életútjának témába vágó részleteit adják közre, amelyek közelebb hozzák az olvasóhoz a nagyívű történeti folyamatokat, így ezek értelmezése és átélése is könnyebbé válik.

Könyvének második fejezetében Houssin a toborzási tevékenységet veszi górcső alá, annak minden aspektusával együtt, három jól elkülönülő időszakra osztva. Az első periódus 1831-től 1933-ig tartott, amelyre a toborzási tevékenység teljes decentralizáltsága volt jellemző, vagyis nem létezett olyan központi szervezet, amely összehangolta és irányította volna a Légio leendő tagjainak toborzását és kiválasztását. Mivel az alakulat kezdetben még nemzetiségi alapon szerveződő zászlóaljkból állt, a Franciaország keleti határai mentén elhelyezkedő toborzóirodák a jelentkezési lapok aláíratása után közvetlenül ezek állomáshelyeire irányították a hozzájuk érkező önkénteseket nemzeti hovatartozásuk szerint. Ebből kifolyólag a német, svájci, spanyol, lengyel, olasz, belga és holland önkéntesek különböző helyeken kapták kiképzésüket, mielőtt Toulonba irányították őket, majd behajózták a légiosokat Algéria felé, ahol a Légio akkoriban mintegy ötezres létszámmal rendelkező ezrede bevetésre került az 1830-as évek elején. Ez a gyakorlat a következő évtizedek során is fennmaradt, csupán annyi változott, hogy az önkénteseket 1859-től Nîmes városában gyülekeztették és képezték ki, mielőtt útnak indították őket az éppen aktuális hadszíntérre, ahol a Légio részt vett a hadműveletekben. 1902-ben került sor egy újabb reformra, amikor a jelentkezők kiképzésének helyszíne az anyaországból a Légio algériai központjába, Sidi Bel Abbès-be került, tehát az önkénteseket jelentkezésük után egységesen ide irányították, hogy megfelelő felkészítést követően, beosszák őket leendő alegységük kötelékébe. 1881-től francia állampolgárok is jelentkezhettek önkéntesnek az alakulat kötelékébe, kötelező katonai szolgálatuk letöltését követően, így az idevezényelt hivatásos tisztek és altisztek mellett a legénységi állomány soraiban is megjelentek a franciák. Az első világháború során több mint 40 000 új önkéntes harcolt a Légio soraiban, akiknek a helytál-

lása annyira meggyőző volt, hogy a francia hadvezetés a két világháború között intenzív toborzásba kezdett annak érdekében, hogy új légiós ezredek állítson fel és vessen be az akkortájt legnagyobb kiterjedését elérő gyarmatbirodalom területén.

A második időszak 1934-től 1962-ig tartott, amelyet az Idegenlégió toborzásának átszervezése fémjelez. Az alakulat toborzási tevékenységét központi irányítás alá vonták, annak érdekében, hogy a lehető legnagyobb számú és lehető legalkalmasabb jelöltet tudják megszólítani, majd pedig a Légió kötelékébe felvenni. Ennek érdekében a toborzóirodák hálózatát kibővítették, mind az anyaországban, mind pedig a tengerentúli területeken, tevékenységi körükbe pedig a korábbi feladatok mellé kiemelt fontossággal került be a potenciális önkéntesek körében a jelentkezési lehetőség hírének terjesztése, majd pedig az érdeklődők hatékony orientálása – ígéretes jelölt esetén a csatlakozásról való meggyőzéssel, kevésbé alkalmasnak tűnő esetén pedig az arról való lebeszéléssel. A második világháború kitörése a toborzási tevékenység jelentős felfutását hozta magával, amelynek eredményeképpen a Légió tagjainak száma megközelítette az 50 000 főt – mindenkori legnagyobb létszámát –, amiben oroszlánrésze volt a kibővített légiós toborzó- és kiképzőhálózatnak. A háború lezárulta után, a dekolonizációs törekvések miatt kirobbant gyarmati konfliktusokban is nagy szükség volt a Légió aktív közreműködésére az anyaország érdekeinek védelmében, ezért a toborzóirodák egész sorát nyitották a francia ellenőrzés alatt álló német és osztrák megszállási zónában, amelyek 1955-ös fennállásukig közel 100 000 jelentkezőt fogadtak Közép- és Kelet-Európa országaiból. A toborzás ezt követően alapvetően Franciaország területén folytatódott, de a nagy gyarmati összecsapások lezárultával már a korábbiaktól eltérő módon.

Ennek megfelelően a harmadik időszak 1962-től (az algériai háború végétől) napjainkig terjed. Mivel a jelentősebb fegyveres konfliktusok lezárultak, az Idegenlégió emberigénye is visszaesett az előző időszakhoz képest, ezért nem csupán a felvehető önkéntesek számát korlátozták, hanem a toborzóhálózat méretét is csökkentették, illetve kizárólag az anyaország területén tartották meg – összesen 12 városban. Ugyanakkor ez még a lecsökkent igények kielégítését sem tette lehetővé, ezért az 1970-es években a toborzóirodák számát 23-ra növelték, valamint az alakulat népszerűségének növelése érdekében is jelentős erőfeszítéseket fejtettek ki a lakosság körében, egyre jobban építve a francia nemzetiségű jelentkezőkre. 1984-ben létrehozták az Idegenlégió Parancsnokságát, amely – egyéb feladatai mellett – gondoskodik a toborzás, a kiképzés, a továbbképzés, a légiós érdekvédelem, valamint a civil életbe való visszatérés biztosításáról is. Az elmúlt évtizedek során a kelet-európai önkéntesek aránya megnőtt, az ebből a régióból érkezők tartósan a jelentkezők egynegyedét adták, miközben a francia állampolgárok aránya csupán 10 és 15 százalék között mozgott, így a kiképzés és integráció jelentős kihívást jelent az alakulat számára. Ugyanakkor az évente átlagosan közel 10 000 jelentkezőből alapos szűrések után csak minden hatodik-hetedik ember felel meg az elvárásoknak és kezdheti meg katonai szolgálatát, így a légiósok alapkészségeinek magas színvonala továbbra is garantáltnak látszik.

A kötet harmadik fejezete napjaink toborzási tevékenységéről nyújt részletes áttekintést. 2007 óta a Nogent erődben állomásozó alegység, az Idegenlégió Toborzó Csoportja (*Groupement de recrutement de la Légion étrangère*) feladata a megfelelő számú és minőségű újonc sorozása az alakulat számára. A Csoport szervezeti felépítése többször is módosult az eltelt közel két évtized során, de alapvető feladata változatlan maradt. Ez utóbbi

keretében az első lépés a legalkalmasabb potenciális jelentkezők megszólítása célzott és hatékony marketingtevékenységgel (elektronikus és papíralapú sajtó, személyes kitelepülések, felvonulások stb.), amelynek keretében az alakulat értékeit és az annak soraiban megvalósítható katonai életpályát mutatják be Franciaországban és külföldön egyaránt. Ezt követően kerül sor a jelentkezők fogadására, szűrésére, átvilágítására, majd az alapos előválogatás után továbbírányítják a jelentkezőket a különböző kiválogató központok felé, ahol további szelekcióra kerül sor. A kiválogatás során az önkéntesek mintegy fele lemorzsolódik, és az alkalmasnak bizonyult jelentkezők kezdenek meg a kiképzést a dél-franciaországi Castelnau-dary-ban, amelynek során még tovább csökken a számuk, míg végül az eredeti létszámnak átlagosan mindössze 15–20 százaléka kezdi meg katonai szolgálatát a Légión kötelékében. A 2020-as években az önkéntesek között a szlávok és a latin-amerikaiak voltak túlsúlyban, ugyanakkor érdekes módon 10 százalék felett volt a nepáli jelentkezők aránya is, miközben a franciáké folyamatosan csökkenve már a 9 százalékot sem érte el, a XIX. és XX. század folyamán még túlnyomó többségben lévő németajkú önkéntesek pedig szinte teljesen eltűntek. Ezek az adatok is rávilágítanak a folyamatosan változó jelentkezési tendenciákra, amelyek a Légión Toborzó Csoportja részéről is folyamatos alkalmazkodást és megújulást igényelnek.

A negyedik fejezet az Idegenlégión és az abban szolgálatot vállalók jogi helyzetét járja körbe, valamint igyekszik megvilágítani a légiónosok mentalitását, amely külső szemmel nézve, meglehetősen sajátos és formabontó, hiszen a világ minden tájáról érkező önkéntesek már közel két évszázada egy másik ország lobogója alatt harcolnak és esnek el, amelyhez korábban többségükben egyáltalán nem kötődtek. Noha Franciaországban több évszázadra visszanyúló hagyománya volt a külföldi

származású katonák alkalmazásának a királyi – illetve a császári – haderő soraiban, 1830-ban a törvényhozás megszüntette ezt a gyakorlatot. Ugyanakkor már 1831. március 9-én felülvizsgálták ezt a döntést, és elrendelték egy külföldiekből álló légió létrehozását, amelynek bevetésére elvileg csak az ország határain kívül kerülhetett sor. Az önkéntesek kezdetben háromtól öt évig terjedő időtartamú szerződést írtak alá, ami a későbbiekben egységesen öt évben állandósult, ugyanakkor kölcsönös egyetértéssel lehetőség nyílt ennek meghosszabbítására tetszőleges alkalommal és akár több évvel is, így számos külföldi önkéntes több évtizedet is eltöltött a Légió kötelékében, a folyamatosan megújított szerződésének köszönhetően. Kivételt három jelentős konfliktus időszaka jelentett ezek alól a szabályok alól (a porosz–francia háború, az első és a második világháború), amikor kivételes jelleggel bevezették a háború időtartamára szóló szerződéseket, amelyek lehetővé tették, hogy az újonnan jelentkezők – akik az adott konfliktus kirobbanása miatt csatlakoztak az alakulathoz –, a fegyveres összecsapások lezárulta után leszereljenek. Ez kritikus időszakokban, amikor az anyaország területét kellett külső támadások ellen védeni, lehetővé tette, hogy néhány hónap leforgása alatt jelentős számú (és normál körülmények között külföldi állampolgárságuk miatt nem mozgósítható) új katonával erősítsék meg a francia hadsereget. Sajátos módon az Idegenlégió jogi státuszát még az 1919-es versailles-i békeszerződésben is említették, leszögezve, hogy a német állampolgárok nem csatlakozhatnak más állam haderejéhez – kivéve a Francia Idegenlégiót, amely ezt követően is legálisan toborozhatott önkénteseket a legyőzött állam lakosságának soraiból.

A fejezet emellett nagy hangsúlyt fektet a légiósok személyiségének jobb bemutatására is, ennek jegyében elsőként az alakulathoz való csatlakozásuk motivációját igyekszik megfej-

teni, noha erre vonatkozó konkrét adatfelvétel hivatalosan nem történik a Légióban a jelentkezési eljárás során (bár a felvételi procedúra során természetesen rákérdeznek erre is, de a választok kutatható módon nem állnak rendelkezésre). A szerző számára elérhető információk alapján ugyanakkor megállapítható, hogy külső és belső tényezők is szerepet játszanak a jelentkezésben. Jól megfigyelhető az a séma, hogy az önkéntesek származási országainak politikai és gazdasági problémái érdemben járultak hozzá a jelentkezők számának növekedéséhez a történelem során (pl. az oroszországi forradalmak, a közép-európai zsidóüldözés, a spanyol polgárháború vagy az 1956-os magyar forradalom stb.). Mindemellett a légiosok visszaemlékezéseiből és a sajtó számára tett nyilatkozataikból az is kiderül, hogy az esetek többségében számos különböző belső késztetés is szerepet játszik a jelentkezésben. Régebben számos önkéntes számára a Légio a tiszta lappal újrakezdés lehetőségét kínálta, mivel öt év szolgálat után új személyazonossággal és francia állampolgársággal térhettek vissza a polgári életbe és a civil társadalomba, amely korábban gyakran kivetette őket soraiból. A XX. század második felében már előtérbe került az elit alakulathoz való tartozás és az egzotikus hadszíntereken való küzdelem lehetősége, valamint a kalandvágy, és – a világ kevésbé szerencsés részein élők számára legalábbis – a magas zsold vonzereje is, amelyek együtt olyan tapasztalatot és továbblépési lehetőséget kínáltak a jelentkezők számára, amelyre saját országukban az adott időszakban nem nyílt lehetőségük. A Légio ezeken felül olyan közösséget kínál, amelyet jelmondata (*Legio patria nostra*. – A Légio a hazánk.) is érzékletesen fejez ki, vagyis egy összetartó családot, amely minden körülmények között gondoskodik tagjairól. Ez az összetartozás segít abban, hogy új emberekké váljanak és jobban megállják a helyüket mind a harctéren, mind pedig leszerelésük után a polgári élet-

ben. Ez a különleges kötelék hosszú távon is fennmarad, amit a szerte a világban megtalálható légiós veteránegyesületek is ápolnak, amely szintén hozzájárul a Légio ismertségéhez és elismertségéhez.

Az utolsó fejezet az önkéntesek létszámát és származását vizsgálja meg. A Légiónak saját veteránjai iránt tanúsított diszkréciója jegyében a létszámokra vonatkozó adatok nyilvánosak, a nemzetiségi hovatartozásra vonatkozóak azonban teljes pontossággal nem. Ebből kifolyólag jól követhető az alakulat létszámának változása, amely rugalmasan alkalmazkodott a francia haderő igényeihez a különböző nemzetközi és gyarmati konfliktusokban való részvétele során. A kezdetben alig 5000 tagot számláló Légio létszáma így a nagyobb háborús összecsapások idején több tízezerre nőtt, a második világháború kirobbanása után még az 50 ezret is megközelítette, majd ezek lezárulta után stabilan 6–8000 fő között maradt, és csupán a közelmúlt háborús és terrorista fenyegetéseinek hatására közelítette meg újból a tízezret. Az önkéntesek nemzetiségére vonatkozóan 1961-ig a következő nemzetek magas aránya figyelhető meg: német, olasz, belga, francia, spanyol, svájci és lengyel. Napjainkra ez a helyzet alapjaiban változott meg: a korábban a légiós jelentkezők többségét adó országok jelentősen visszaszorultak, vezető helyüket pedig más földrajzi régiók szülöttei vették át (összesen 150 ország képviselői teljesítenek szolgálatot az alakulatban). A szláv anyanyelvűek az önkéntesek közel egynegyedét adják, a latin-amerikaiak nagyjából egyötödét, az ázsiaiak pedig szintén közel minden ötödik jelentkezőt adják, így a korábbi vezető nemzetek aránya ma már alig 15 százalékot tesz ki.

A kötet legfőbb pozitívuma az, hogy míg egyfelől gazdag levéltári és szakirodalmi bázisra támaszkodva történeti szakt munkaként is megállja a helyét, másfelől a szerző saját ta-

pasztalatai révén érzékletes rátekintést enged a toborzás emberi oldalára. Ebből kifolyólag a könyv hozzájárul a Légio történeti narratívájának belülről történő rekonstruálásához, ugyanakkor jól illeszkedik a francia katonai szociológia és intézménytörténet szélesebb körű kutatásának aktuális trendjeihez is. Fontos kiemelni, hogy a munka hiánypótló jellegű, hiszen az alakulat toborzási tevékenysége a világ szinte összes országát érinti kisebb-nagyobb mértékben, ugyanakkor tényszerű és jól dokumentumált bemutatására ilyen mélységben eddig még nem került sor.

A kiadvány további érdeme, hogy nem pusztán száraz adatsorokat kínál, hanem rámutat a Légio toborzásának társadalomtörténeti jelentőségére is: hogyan tükröződnek benne a globális migrációs mozgások, a geopolitikai válságok és a francia állam katonai–politikai stratégiái. Mindezek alapján tehát a könyv nemcsak a hadtörténet iránt érdeklődőknek lehet fontos olvasmány, hanem mindazoknak, akik a modern Franciaország katonai intézményeinek társadalmi beágyazottságát kívánják jobban megérteni. Houssin műve egyszerre érzékletes, adatgazdag és hiteles történeti tanulmány az Idegenlégió múltjáról és jelenéről, valamint hasznos forrásmunka a jövő légiós kutatásaihoz.

Jean-Michel Houssin: Le recrutement à la Légion étrangère. Histoire et évolutions, 1831–2024 [A toborzás az Idegenlégióban. Történelem és változások, 1831–2024]. Párizs, D'un autre ailleurs. 2024. 200 o.

Bene Krisztián